

13. Організація і проведення уроку дистанційного (змішаного) навчання в умовах війни

*Д.О. Пузіков,
кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Здійснення освітнього процесу в умовах війни, забезпечення його неперервності та стабільності, продуктивна реалізація цілей і завдань здобуття українським учнівством повної загальної середньої освіти в 2022/2023 навчальному році, це найважливіший внесок учительства в перемогу над ворогом. Якісна освіта - це запорука конкурентоспроможності особистості в сучасному світі, фундамент досягнення життєвого успіху, кращого майбутнього людини, майбутнього нації. Саме тому московити прагнуть зруйнувати, дезорганізувати систему освіти України, нищать школи та інші заклади освіти, переслідують педагогічних працівників на тимчасово окупованих територіях. Вони хочуть позбавити нас майбутнього, позбавити можливості здобувати освіту на рідній українській землі, рідною українською мовою. Змусити українських дітей і молодь виїхати з України для того, щоб вчитися в інших країнах, іншими європейськими мовами. Тобто вигнати українців з рідної землі. Саме тому організація і здійснення освітнього процесу у вітчизняних закладах освіти є важливим проявом боротьби з агресором, активної протидії його планам загарбання України, знищення українців як нації.

Здійснення освітнього процесу в умовах війни поставить перед українським учительством низку важливих завдань. Головним серед них є підготовка вчительки/вчителя до проведення офлайн/онлайн уроку в укритті (під час повітряної тривоги). Зауважимо, що реалізація цього завдання сприятиме подоланню українським учительством багатьох освітніх шаблонів, «успадкованих» ним ще від радянської школи, як-от: тяжіння до вербального, переважно пояснювально-ілюстративного й репродуктивного навчання, традиційних методів навчання і виховання, віри у «непохитність» класно-урочної системи, невимогливість до рівня діджиталізації освітньо-розвивального середовища тощо.

У процесі підготовки до уроку ***вчительству доцільно проаналізувати й переосмислити, по-новому (з урахуванням воєнного стану, зумовленого агресією росії проти України, специфіки дистанційного (змішаного) навчання) сформулювати його освітню, виховну й розвивальну мету.*** На жаль, посилення значущості освітньої функції дистанційного (змішаного) навчання, що відбувається під впливом низки об'єктивних і суб'єктивних чинників може супроводжуватися послабленням його виховної і розвивальної функцій. Аби запобігти цьому, учительство має дуже чітко формулювати для себе, вихованню яких якостей учениць/учнів буде присвячено урок, який внесок у, насамперед, національно-патріотичне й громадянське виховання учнівства буде зроблено на ньому, які

розумові якості дітей розвиватимуться. Таке ціле покладання дасть змогу відібрати навчальний матеріал уроку, який не лише уможливить реалізацію вимог навчальної програми конкретного предмета (курсу), але й матиме необхідний виховний і розвивальний потенціал, сприятиме вибору вчительством оптимальних методів і форм роботи, ефективного програмного забезпечення та інформаційних ресурсів.

Організація дистанційного (змішаного) навчання в умовах воєнного стану ставить перед учительством дуже непросте завдання визначення конкретного змісту й обсягу навчального матеріалу, що розглядатиметься на уроці. Зазначимо, що в цьому процесі вчительство має враховувати дві важливі обставини. По-перше, вимоги навчальної (модульної навчальної) програми предмета (курсу), які необхідно виконати. Як правило, обсяг навчального матеріалу, поданого в підручниках, методичних посібниках (друкованих планах-конспектах занять інших вчителів), заздалегідь розроблених планах-конспектах уроків самої вчительки/вчителя є дещо ширшим за ці вимоги. Тому *вчительству доцільно ще раз ретельно ознайомитися саме з нормативними вимогами навчальної (модельної навчальної) програми, прочитати й проаналізувати відповідний складник цього директивного документа в процесі підготовки до уроку.* Перелік чинних навчальних програм предметів (курсів) подано на сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>. Це дасть змогу правомірно (не порушуючи вимог навчальної (модельної навчальної) програми, на яких, зокрема, ґрунтуються завдання зовнішнього незалежного оцінювання) й доцільно розвантажити, скоротити обсяг навчального матеріалу уроку (*зазначимо, саме уроку, а не навчальної програми!*). Необхідність цього розвантаження зумовлена другою важливою обставиною; тим, що вагома частина учнівства перебуває в стані психологічного стресу, що викликаний війною росії проти України, перебуванням багатьох дітей у зоні бойових дій, тимчасової окупації, під ракетно-бомбовими ударами агресора, у населених пунктах України, в яких щоденно звучать сигнали повітряної тривоги. Різка й вимушена зміна місця перебування, утрата звичного середовища, спричинена евакуацією в інший населений пункт України, за кордон може також стати чинником психологічного напруження в дитини. У цій ситуації продовження навчання в дистанційному режимі, освітня взаємодія зі знайомими представниками вчительства й учнівства є позитивним психологічним чинником, однак якщо така взаємодія не призводить до перенапруження, виснаження ослабленої стресом нервової системи дитини. *Тому вчительству доцільно закладати й реалізовувати на уроці лише найважливіші теоретичні положення й ідеї, вивчення яких безпосередньо передбачено навчальною програмою, надавати належної уваги практичному матеріалу, що сприяє розкриттю й засвоєнню цих положень, однак не зловживати фактажем (підбирати найскраповіші й найцікавіші факти й приклади), ширше застосовувати відеоматеріали.*

На превеликий жаль, не всі учениці/учні мають стабільне й швидке інтернет-з'єднання, можуть користуватися інтернетом у безпечних умовах. Для того, щоб ці

представники учнівства мали змогу дистанційно навчатися, *учительству необхідно створювати опорні конспекти уроків, які можна відобразити у вигляді текстового файлу (повідомлення), файлу презентації.* Другий варіант відображення опорного конспекту є доцільнішим, оскільки презентацію уроку можна використати в процесі проведення навчального заняття. Однак необхідно враховувати, що файл презентації є більшим за обсягом, тому остаточний вибір (лише презентація, текстовий документ і презентація) залежить від можливостей і запитів учнівства. У структурі опорного конспекту дистанційного заняття доцільно передбачити кілька складників, а саме: мотиваційний (який саме навчальний матеріал, для чого і чому вивчатимемо на уроці), актуалізаційний (актуалізація попереднього навчального матеріалу, котру можна поєднати з перевіркою домашнього завдання), інформаційний (викладення навчального матеріалу уроку), реалізаційно-контрольний (завдання на закріплення і застосування навчального матеріалу уроку, завдання практичного/тестового контролю), підсумковий (стиле викладення висновків і підсумків за навчальним матеріалом уроку), домашнє завдання. Зрозуміло, що структура конкретного опорного конспекту з певного навчального предмета (курсу), розробленого окремим представником учительства може й повинна відрізнятися від наведеної схеми. *Опорний конспект уроку можна розмістити в текстових повідомленнях і файлах у месенджерах Telegram, Viber тощо, файли на Google-диску, до якого учнівство матиме доступ, у завданнях для класу у вебсервісі Google Classroom тощо. Завдяки цьому до навчального матеріалу уроку (отже, до процесу дистанційного навчання) отримують доступ представники учнівства, які не мають стабільного інтернет-з'єднання (наприклад, перебувають у гірських або невеликих населених пунктах), тимчасово приступили до навчання в школах в інших містах і селах України, за кордоном.* Детальніше про опорний конспект уроку можна дізнатися з публікації автора в електронній бібліотеці за посиланням <https://lib.iitta.gov.ua/731385/>.

У процесі перевірки наявності учениць/учнів на дистанційному уроці, учительству необхідно дізнатися про безпечність умов, в яких перебувають діти, наявність у них доступу до засобів навчання (насамперед, підручників), про їхній настрій. У разі оголошення повітряної тривоги необхідно наполегливо рекомендувати перейти до укриття.

Однак категорично не рекомендується цікавитися конкретним місцем перебування учня (наприклад, у певному місті або селищі, у селі в родичів тощо) оскільки надання ним такої інформації може поставити під загрозу як його безпеку, так і безпеку його рідних. Більшість учительства користується для здійснення дистанційного навчання власною інформаційною технікою, інтернет-мережею мобільних операторів або локальних провайдерів. Тому не можна з упевненістю гарантувати повну безпечність інтернет-з'єднання, неможливість несанкціонованого доступу до нього, відсутність шкідливого (потенційно небезпечного) програмного забезпечення на інформаційних пристроях педагогічних працівників, яким може скористатися ворог. Інформація про місце

перебування учениць/учнів, інших членів їхніх сімей може становити неабиякий інтерес для російських агресорів, якщо батьки/близькі родичі дитини захищають Україну, є державними службовцями або представниками органів місцевого самоврядування, працівниками воєнних підприємств тощо. В українських мас-медіа почастішали повідомлення про спроби здійснення спецслужбами росії психологічного тиску на Захисників України через членів їхніх сімей, зокрема тих, які були захоплені окупантами, стали заручниками. Із цих же причин *учительству категорично не рекомендується ініціювати/підтримувати обговорення з дітьми питань про мобілізацію або службу їхніх батьків/близьких родичів, їхні воєнні, правоохоронні або трудові досягнення, навіть якби учительству й учнівству дуже хотілося б поділитися цією інформацією з патріотичних міркувань.*

Так само *непринципово обговорювати з учнівством дії, розташування й переміщення підрозділів Збройних Сил України (за виключенням офіційної інформації, яку надає Генеральний штаб України), дії нашої протиповітряної оборони, конкретні місця збиття ворожих ракет, місця попадання ракет, бомбі снарядів, а також наявність/відсутність спричинених ними руйнувань.*

Для деяких представників учнівства можуть знадобитися електронні версії підручників. У цьому випадку *необхідну навчальну літературу рекомендовано скачати (просити скачати учнівство) на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», яка доступна за посиланням <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>.*

Представникам учительства рекомендовано скачувати, ознайомлюватися й застосовувати сучасні науково-методичні, навчальні й навчально-методичні розробки з різних освітніх галузей/навчальних предметів (курсів) з електронної бібліотеки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України за посиланням <https://lib.iitta.gov.ua/>, електронної бібліотеки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України за посиланням <https://undip.org.ua/library/>, на яких вони розміщені у вільному доступі.

Організація й проведення дистанційного (змішаного) навчання є величезною можливістю для вчительства розвивати свою професійну інформаційну компетентність, поглиблювати комп'ютерну грамотність та ІТ-навички, удосконалювати володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, освітніми інтернет-ресурсами й сервісами. Результативність та ефективність організації та здійснення вчительством дистанційного навчання багато в чому залежить від оволодіння ним освітніми інтернет-ресурсами й сервісами, які дають чудову змогу модернізувати методи й прийоми навчання, його організаційні форми на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Адаже недоцільно намагатися здійснювати дистанційне навчання виключно за допомогою давніх, переважно вербальних методів навчання.

Особливим і важливим завданням організації уроку дистанційного (змішаного) навчання в умовах воєнного стану є організація контролю й оцінювання навчальних досягнень учнівства. Зазначимо, що *для здійснення контролю й оцінювання навчальних досягнень варто застосовувати сучасні інтернет-ресурси, вебсервіси*. Для здійснення тестового контролю можна застосувати, наприклад, відомі багатьом учителям Google Форми, тестові розробки на освітніх порталах (автор декілька років застосовує тестові завдання, створені ним за допомогою освітнього portalу «На урок», на цей інтернет-ресурс можна перейти за посиланням <https://naurok.com.ua/test>).